



บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมอุดมคติเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ำฝั้นถึงในฐานะ "โลกที่ดีกว่าปัจจุบัน"¹ รูปแบบของการำฝั้นถึงสังคมอุดมคติอาจจะมีความหลากหลายกันออกไป เช่น บางคนอาจเพียงคิดฝั้นถึงโลกที่ดีกว่า ขณะที่บางคนจะพยายามสร้างความเป็นจริง บางคนอาจจะคิดว่าโลกที่ดีกว่าปัจจุบันได้เกิดขึ้นแล้วในอดีตและหวนหาอดีตนั้น ขณะที่บางคนคิดว่าโลกที่ดีกว่ายังไม่เกิดขึ้นและยังคงรอคอยอนาคตที่จะมาถึง

อาจกล่าวได้ว่าการที่มนุษย์ตั้งความฝั้นและวาดภาพสังคมตามอุดมคตินั้น นับย้อนไปด้านอดีตกาล มีทั้งที่ปรากฏในรูปลักษณะแนวความเชื่อ ตำนาน หรือนิยาย ตัวอย่างเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับดินแดนสวรรค์ที่หายไป (The Lost Paradise)² ในประเทศบราซิลมีชาวอินเดียนเผ่าแกวรานี (Guarani) ที่ยังมีความเชื่อเรื่องดินแดนสวรรค์ของพวกเขาว่ามีอยู่จริงบนโลกและเป็นดินแดนอมตะ พวกเขาเชื่อว่าโลกแห่งความบรมสุขที่เขาเคยอยู่ก่อนหน้านี้ถูกทำลายล้างด้วยไฟและน้ำท่วมโลกมาแล้ว และโลกเช่นนั้นจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ความฝั้นของเขาคือการติดตามหาดินแดนสวรรค์อันเป็นอมตะเพื่อเขาจะได้อยู่อย่างมีความสุขตลอดไป ความเชื่อของชาวเผ่าแกวรานีเป็นตัวอย่างของ "จิตใต้สำนึกร่วม" ในการค้นหาสวรรค์ในอุดมคติของมนุษย์ซึ่งมาจากคำยืนยันของ Curt Nimuendaja นักชาติพันธุ์วิทยาชาวบราซิลเลียนซึ่งได้เข้าไปศึกษาข้อมูลของชาวเผ่าแกวรานีในปี ค.ศ.1912 และเขายืนยันว่าเป็นความเชื่อที่มีมานานก่อนที่จะได้มีการติดต่อรับอิทธิพลจากคริสต์ศาสนาที่นำเข้ามาโดยชาวสเปน³

¹ Cudden, J.A., A Dictionary of Literary Terms (Great Britain : Andre Deutsch, 1977), p.716.

² Manuel, French . E and Manuel, Fritzie. P, Utopian Thought in The Western World (The United States of America : Harvard University Press, 1979), p.273.

³ Ibid., p.270.

เรื่องความเชื่อดินแดนอุดมคติของชาวเผ่ากัวารานีเป็นทานเองเดียวกับดินแดนแห่งสัญญาที่พระเจ้าจะประทานให้ชาวอิสราเอล หรือในตำนานก่อนยุคประวัติศาสตร์ของชาติต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องสวนสวรรค์อีเด็น (The Garden of Eden) ที่ปรากฏในพระคัมภีร์เก่าของคริสตศาสนาว่าเป็นดินแดนแห่งสันติสุข แต่เพราะความผิดของอาดัมและอีฟที่ละเมิดคำสั่งของพระเจ้าทำให้ถูกเนรเทศออกจากดินแดนนี้ต้องตกกระทบลำบาก และกลายเป็นบาปดั้งเดิมที่ตกทอดมาถึงมนุษยชาติ⁴ ในตำนานกรีกก็มีเรื่องที่คล้ายคลึงเรื่องอาดัมและอีฟคือ เรื่องโพรมิธัสและนางแพนโดรา มนุษยชาติต้องประสบเคราะห์กรรมก็เพราะบรรดาสิ่งเลวร้ายซึ่งหลุดออกมาจากหีบนางแพนโดรา* แต่เรื่องโพรมิธัสซึ่งว่าเรื่องยุคทองของมนุษย์นี้กลายเป็นตำนานให้

⁴Johnson, J.W., Utopian Literature A Selection (The United States of America : Random House, Inc, 1986), p.5.

*Ibid., pp.8-11.

ในตำนานกรีกกล่าวถึงกำเนิดมนุษย์ว่าโพรมิธัสซึ่งเป็นเทพสุรตระกูลไทแทนได้นำก้อนดินมาชกกับน้ำและปั้นเป็นมนุษย์ขึ้นมาที่มีลักษณะเช่นเทพเจ้า มนุษย์จึงมีลักษณะแตกต่างจากสัตว์โลกอื่น ๆ ที่ถูกสร้างมาในคราวเดียวกัน จากนั้นก็ได้เหาะไปบนสวรรค์ขโมยไฟจากสวรรค์มามอบให้มนุษย์เพื่อให้ความอบอุ่น ให้แสงสว่างและป้องกันตัวจากสัตว์ร้าย เทพยูปีเตอร์ก็ที่ถูกสลวงขโมยไฟจึงคิดจะลงทัณฑ์โพรมิธัสด้วยการส่งอิสรีลงมาท้อความเดือดร้อน ในสมัยนั้นมนุษย์ผู้หญิงยังไม่บังเกิดขึ้นในโลก เทวดาทูกองก็จึงประชุมกันสร้างสตรีเพศที่มีความงาม มีเสน่ห์และความอ่อนช้อยแล้วตั้งชื่อนางว่า แพนโดรา (Pandora) จากนั้นได้ให้เทพเมอร์คิวรีพานางมามอบแก่โพรมิธัส ยูปีเตอร์ได้ประทานผอบปิดสนิทบาหนึ่งให้นางนำมาด้วย ในผอบนั้นบรรจุแต่สิ่งอันเป็นโทษ แต่ยูปีเตอร์ไม่ได้บอกความจริงแก่นางแพนโดราเพราะต้องการจะลงโทษโพรมิธัสและมวลมนุษย์ ยูปีเตอร์รู้ว่าผู้หญิงมีนิสัยอยากรู้อยากเห็นจึงแกล้งส่งกำหับมีาให้นางเปิดผอบเป็นอันขาด แต่การยั้งห้ามผู้หญิงก็คือการยั้งยู ครั้นนางแพนโดราอยู่กับโพรมิธัสได้ไม่นาน นางจึงละเมิดคำสั่ง ยูปีเตอร์เปิดผอบดูด้วยความอยากรู้ซึ่งเป็นสิ่งที่สมใจยูปีเตอร์ ในทันทีที่ผอบเปิดออก ความชั่วร้ายต่าง ๆ ที่เป็นโทษจากเทพเจ้าก็พากันระบายไปในโลก ไม่ว่าจะเป็นโรคภัยไข้เจ็บ ความโกล ความพยายาบท ความดุร้าย ฯลฯ ตั้งแต่นั้นมวลมนุษย์จึงประสบกับความทุกข์ความชั่วร้ายโดย

นักเขียนได้แสดงทรรศนะกันไปต่าง ๆ เช่น ในงานของโอวิด (Ovid) เรื่อง "Metamorphose"⁵ ในแนวคิดของเจน-จิมอง เป็นต้น ในหนังสือเรื่อง "เดอะโกลเด้นบอช" (The Golden Bough) ของ เซอร์ เจมส์ เฟรเซอร์ (Sir Jame Frazer) ได้กล่าวถึงตำนานพิธีฉลองเทพซทเทินของชาวโรมันในเดือนธันวาคมเพื่อระลึกถึงยุคสมัยแห่งความมั่งคั่งรุ่งเรืองในสมัยการปกครองของเทพซทเทิน⁶ แนวความคิดเรื่องยุคทองปรากฏในงานที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ Works and days ของฮิซอียด (Hesiod)⁷ นักปราชญ์กรีกในสมัยราว 943 ปีก่อนคริสตศักราช⁷ ผู้ซึ่งแบ่งประวัติศาสตร์ออกเป็น 5 สมัย คือ สมัยทอง (Golden Age) สมัยเงิน (Silver Age) สมัยสำริด (Brazen Age) สมัยวีรกรรม (Heroic Age) สมัยเหล็ก (Iron Age)⁸

ทัณฑ์ของพระเจ้า แต่สิ่งหนึ่งซึ่งยังเหลืออยู่กันผอบด้วยนางแพนโดราปิดผอบไว้ได้ทัน สิ่งนั้นคือ "ความหวัง" ซึ่งเทพเจ้าส่งสารมนุษย์อยู่บ้างจึงได้บรรจูลงมาด้วย ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงได้อาศัย "ความหวัง" เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงใจเพื่อต่อสู้กับความทุกข์ทรมานต่าง ๆ ของชีวิต การที่นางแพนโดรา นำบาปมาสู่โลกมนุษย์จึงคล้ายกับการที่อีฟเป็นผู้ชักจูงให้อาдамละเมิดคำสั่งของพระเจ้าด้วยการขโมย ผลแอปเปิ้ลความคิดบาปของอาดัมและอีฟจึงกลายเป็นบาปตกทอดถึงมนุษยชาติที่ต้องตระกล่าวหา ความสุขในสวนสวรรค์คือได้ เห็น หรือยุคก่อนที่มนุษย์ต้องประสบเคราะห์กรรมจึงกลายเป็นตำนานของ ยุคทองที่มนุษย์หวนหาเพื่อกลับไปใช้ชีวิตที่มีความสุขดังเดิม

⁵Kumar, Krishan., Utopia and Anti-Utopia in Modren Times. (Great Britain : Basil Blackwell, 1987), p.2.

⁶Johnson, J.W., Utopian Literature A Selection , p.4.

⁷Ibid.

"The golden Age of the human species is not behind , it is before us"

⁸สมัคร บุราวาส, ปัญญาวิวัฒน์. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพญา, 2525), หน้า 718-719.

งานหนังสือชื่อ Utopia & The Ideal Society - A Study of English Utopian Writing 1516-1700 Davis แบ่งสังคมอุดมคติตามลักษณะเนื้อหาออกเป็น 5 ประเภท⁹ ได้แก่ Cockayne, Arcadia, The Perfect Moral Commonwealth, The Millennium, Utopia

สังคม Cockayne เป็นดินแดนแห่งความอุดมมั่งคั่งด้วยทรัพยากรและธัญญาหาร ความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินช่วยตอบสนองความหิวกระหายของมนุษย์ได้อย่างเหลือเฟือเพื่อจนกระทั่งกลายเป็นพุ่มเฟือย ดินแดนแห่ง Cockayne จะมีแต่ความสันติสุข ไม่มี ความหวาดกลัวหรือโรคภัยไข้เจ็บที่จะมาเบียดเบียนมนุษย์ ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์สามารถหาความสุขสบายได้โดยไม่ต้องพยายาม เมื่อเขาหิวกระหายเพียงแค่กัดต้นข้าวก็จะออกรวงและหุงสุกสำเร็จรูปเป็นอาหารมาถึงปาก อาหารทุกสายเนืองนองด้วยเหล้าไวน์ให้ดื่มกินได้อย่างสำราญ ผู้หญิงมีเสรีภาพทางเพศ และผู้ชายก็สามารถคงความเป็นหนุ่มเสมอในวัย 30 ปี ด้วยการดื่มน้ำทิพย์จาก "น้ำพุแห่งความอ่อนเยาว์" ความอุดมมั่งคั่งของดินแดน Cockayne มีมากถึงขนาดมีผู้เปรียบเทียบกับเป็นเสียยิ่งกว่าสวรรค์ ไม่ว่าจะเป็นด้านความบันเทิง ความสว่างสดใส ความมั่งคั่งมั่งคั่ง ;

Though Paradise is merry and bright

Cockayne is a fairer sight.

For what is there in Paradise

But grass and flowers and greeneries.¹⁰

สังคม Arcadia ยังคงเป็นดินแดนของความอุดมสมบูรณ์เพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพของมนุษย์ เพียงแต่ว่าความอุดมสมบูรณ์ไม่พุ่มเฟือยเท่าดินแดน Cockayne มนุษย์ต้องทำงานเพื่อที่ได้รับปัจจัยมาไม่ได้นั่งกินนอนกินแบบในสังคม Cockayne แต่งานที่ทาก็เป็นเพียงงานที่ไม่หนักหนาและน่าพอใจ มนุษย์รู้จักความแก่และความตาย แต่ก็ยังเป็นไปในวัยอันสมควร

⁹Davis, J.C., Utopia & The Ideal Society - A Study of English Utopian Writing 1516-1700 (Great Britain : Cambridge, 1981), pp.18-22.

¹⁰Ibid.

และสิ้นอายุขัยในอาการอันสงบ ข้อแตกต่างระหว่างสังคม Arcadia และ Cockayne จึงอยู่ที่สังคม Arcadia ไม่ได้ตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์อย่างหุนเหิมเพื่อยุติที่สำคัญคือลดความต้องการที่มากมายของมนุษย์ลง เมื่อมนุษย์มีความต้องการที่พอเหมาะและอยู่ในธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้ว มนุษย์ก็สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข สังคม Arcadia จึงมีหลักสำคัญคือควบคุมความปรารถนาของมนุษย์ให้เหมาะสมและพสมพสานกับความมีอยู่ของธรรมชาติ¹¹

The Perfect Moral Commonwealth เริ่มเป็นสังคมที่นำหลักการทางศีลธรรมมาเป็นกติกาศักดิ์ในสังคม หลักการที่เสนอความสุขของมนุษย์ในสังคมไม่ได้เน้นที่ความอุดมมั่งคั่งของผืนดินและทรัพยากรอีกต่อไป ทว่าหลักการสร้างความสุขในสังคมกลับมาอยู่ที่การลดความปรารถนาซึ่งเป็นกิเลสให้เบาบางลง กติกาของสังคมเน้นที่ความดีงามและมีศีลธรรมของมนุษย์ทุกคน ทุกคนต้องยึดมั่นในหน้าที่ ความจงรักภักดี จริยธรรมและศีลธรรม ด้วยความเชื่อพื้นฐานที่ว่าเมื่อมนุษย์ทุกคนเป็นคนดี ก็ย่อมจะสร้างสังคมที่ดีและอยู่กันอย่างมีความสุขได้¹²

ส่วน The Millennium เป็นความเชื่อเรื่องการกลับมาของอาณาจักรแห่งพระเจ้าหรือการกลับมาอีกครั้งของพระเยซู ดินแดนนี้จะเป็นการประสมประสานความคิดแบบยุคสังคม Arcadia และ The Perfect Moral Commonwealth ด้วยกัน ด้วยความเชื่อที่ว่าความผิดบาปของมนุษย์ที่เรียกว่าบาปดั้งเดิม (Original sin) ซึ่งเป็นความผิดบาปที่มนุษย์ต้องรับทัณฑ์จากพระเจ้า เพราะบรรพบุรุษของมนุษย์ได้ละเมิดคำสั่งของพระเจ้า มนุษย์ผู้เป็นบุตรหลานผู้สืบทอดเชื้อสายจึงต้องตกกระทาภายในโลก แต่เมื่อ The Millennium มาถึง มนุษย์ทุกคนจะได้รับการชำระล้างบาป เขาจึงกลายเป็นผู้บริสุทธิ์และได้รับความสุขกลับคืนมา บนผืนแผ่นดินจะมีความอุดมสมบูรณ์ให้มนุษย์บริโภคได้ตามปรารถนา ไม่มีเจ็บไข้ได้ป่วยหรือตายก่อนเวลาอันควร มนุษย์ไม่ได้รับความทุกข์ทรมานในสังขารตน¹³

¹¹Ibid., pp.22-26.

¹²Ibid., pp.26-31.

¹³Ibid., pp.31-36.

สังคมอุดมคติประเภทสุดท้ายตามทฤษฎีของ Davis คือสังคมยูโทเปีย ยูโทเปียไม่ใช่ว่าเกิดมาจากโชคโคจรบังเอิญของคนหรือความอ่อนแอของธรรมชาติ หรือการคลั่งไคล้ของเทพเจ้า แต่เป็นสถานที่ที่เกิดจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยูโทเปียเป็นรูปแบบหนึ่งของการเขียนเชิงจินตนาการ เช่นเดียวกับรูปแบบของสังคมอุดมคติประเภทอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่ที่แตกต่างคือ ยูโทเปียจะให้ความสนใจเกี่ยวกับสภาพสังคม ผู้ประพันธ์จึงให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ด้านของสภาพการณ์โลกและชีวิต ทฤษฎีที่เสนอในงานยูโทเปียจะเน้น 3 ประเด็น คือ ความสมบูรณ์ (Perfection) ความเป็นระเบียบ (Order) ความเป็นเอกภาพ (Totality)¹⁴

จินตนาการของมนุษย์ในเรื่องสังคมอุดมคตินั้น แท้จริงแล้วคือการขจัดความต้องการและความขาดแคลนของมนุษย์ และการที่สังคมอุดมคติปรากฏเป็นแนวคิดสากลของมนุษย์เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ นั้น ก็เพราะมนุษย์มีปัญหาร่วมกัน Herbert Marcuse ก็อธิบายว่าปัญหาร่วมของมนุษยชาติมาจากความขาดแคลน 2 ประการ ได้แก่ ความขาดแคลนทางวัตถุและความขาดแคลนทางสังคม¹⁵ ความขาดแคลนทางวัตถุจะเป็นเรื่องของปัจจัยในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหารที่อยู่อาศัย ส่วนปัจจัยทางสังคมที่มนุษย์ต้องการได้แก่ ความรัก อำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น มนุษย์จะเกิดความคับข้องใจเมื่อความปรารถนาไม่ได้รับการสนองตอบตามที่ต้องการ สังคมอุดมคติจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อหาวิธีให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของมนุษย์กับการตอบสนองของปัจจัยทางวัตถุและปัจจัยทางสังคม

ตัวอย่าง สังคมอุดมคติแบบ Cockayne และ Arcadia เป็นการแก้ปัญหาที่วัตถุด้วยการตัดปัญหาความขาดแคลนในธรรมชาติ โลกอุดมคติทั้งสองแบบมีอาหารอย่างเหลือเฟือเพื่อห้ามมนุษย์ได้ปรนเปรอความกระหายของตนอย่างเต็มที่¹⁶ ความแตกต่างระหว่างสังคม Cockayne และ Arcadia ได้แก่ สังคม Cockayne ฟูมฟักเกินไปและมีลักษณะการสนองตอบทางด้านกายภาพ

¹⁴Ibid., p.38.

¹⁵Ibid., p.19.

¹⁶Ibid.

มากกว่าทางจิตใจ ส่วนสังคม Arcadia นั้น ธรรมชาติยังคงมีความอุดมสมบูรณ์แม้จะไม่เหลือเพื่อ
เท่ากับภาพนสังคม Cockayne แต่มนุษย์ก็ยังคงมีความสุขเพราะความต้องการทางสังคมเป็น
แบบเรียบง่ายและถ่อมตัว มีวิถีการทำงานและการดำรงชีวิตแบบสงบ หลักการแก้ปัญหา
ของมนุษยชาติในสังคมแบบ Arcadia จึงอยู่ที่การสร้างมนุษย์ที่รู้จักประมาณตัว สมณะ เมื่อความ
ต้องการถูกจำกัดก็ย่อมไม่มีปัญหาทั้งทางด้านวัตถุและความต้องการด้านสังคม

อนึ่ง ในสังคมแบบ The Perfect Moral Commonwealth มีลักษณะการนำ
ศีลธรรมมาเป็นหลักการแก้ปัญหาของสังคม ความสุขของสังคมนี้ไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุสนองตอบ
อารมณ์ แต่อยู่ที่การละกิเลสของทุกคนในสังคม ทุกคนในสังคมจะเป็นคนดี ยึดมั่นในหน้าที่
ความซื่อสัตย์และคุณธรรม ความแตกต่างในการแก้ปัญหาของแต่ละสังคมอุดมคติใน 3 แบบที่
กล่าวมาจึงมีความแตกต่างกัน สังคม Cockayne เน้นการสร้างธรรมชาติให้ดีเลิศลอย สังคม
Arcadia เน้นการสร้างธรรมชาติให้ดีเลิศแต่ขณะเดียวกันก็สร้างคนให้เข้ากับธรรมชาติและสังคม
แบบ The Perfect Moral Commonwealth เน้นอุดมคติอยู่ที่คน ส่วนสังคม The Millennium
แตกต่างกว่าสังคมอื่นด้วยการนำปาฏิหาริย์ของเทพเจ้า (Deus ex Machina)¹⁷ มาใช้ โลกนี้
จะอยู่ดีมีสุขเมื่อถึงยุค The Millennium มนุษย์จะพ้นจากบาป ไม่มี ความเจ็บป่วย ไม่มี ความ
ยากจน ไม่มี ความหิวโหย มนุษย์ได้รับการสนองตอบทั้งด้านวัตถุและสังคม มนุษย์ไม่ต้องดิ้นรนเพื่อ
แสวงหา แต่สิ่งเดียวที่กระทำคือรอคอยพระมาโปรดเท่านั้นเอง

เมื่อพิจารณาการแก้ปัญหาในสังคมอุดมคติทั้ง 4 ประเภทที่ยกมาอ้าง จะเห็นได้ว่าเป็น
การหลีกเลี่ยงจากปัญหามากกว่าการเผชิญหน้าเพื่อแก้ไขปัญหอย่างมีเหตุผล ในขณะที่สังคมยูโทเปียจะ
มีลักษณะแตกต่างอย่างเด่นชัดจากสังคมอุดมคติทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวมา คือ ในสังคมยูโทเปียจะ
ไม่ยกยาค่านหรือธรรมชาติดีเลิศเกินจริง ยูโทเปียจะค้นหาวิธีแก้ปัญหาของมนุษยชาติด้วยการจัด
ระบบองค์กรในสังคมเสียใหม่ด้วยวิธีให้การศึกษา การสร้างระบบกฎหมาย การปกครอง ฯลฯ¹⁸
ด้วยเหตุนี้สังคมอุดมคติแบบยูโทเปีย จึงมีรากฐานการมองและแก้ไขปัญหาด้วยภาวะการณ์ที่เป็นจริง
ที่ปรากฏในสังคม

¹⁷Ibid., p.38.

¹⁸Ibid.

ความหมายของสังคมอุดมคติ แบบยูโทเปียในทางนี้สอดคล้องกับความเห็นของนักศึกษา และนักวิจารณ์อีกหลายคน เช่น ในหนังสือ Utopian Socialism-Its history since 1800 Leo Loubere ได้ให้ความหมาย "ยูโทเปีย" ว่าเป็นดินแดนแห่งจินตนาการ เป็นดินแดนที่ห่างไกล มีการจัดระบบการเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างดี จุดมุ่งหมายการแต่งเพื่อเสนอภาพสังคมที่สมบูรณ์แบบตามอุดมคติของผู้ประพันธ์¹⁹

Trving D Blum ได้ให้ความจำกัดความของ"ยูโทเปีย" ไว้ 3 ลักษณะคือ ประการแรกยูโทเปียเป็นการเสนองานที่แทรกความรู้สึกว่าควรมีการปรับปรุงสังคม ประการที่สองคือแต่ละเรื่องในงานประพันธ์แนวยูโทเปีย อย่างน้อยต้องสร้างแผนในการปรับปรุงสังคม และประการสุดท้ายรูปแบบสังคมที่เสนอแนะยังไม่มีปฏิบัติจริงในสมัยของผู้เขียน²⁰

ส่วนทรรศนะของคาร์ล มานไฮม์ (Karl Mannheim) นักสังคมวิทยา เขียนหนังสือชื่อ Ideology and Utopia ได้ให้ความหมายของคำ "ยูโทเปีย" ว่าเป็นอุดมคติที่ผู้ยึดถือพยายามทำให้เป็นจริง สำหรับมานไฮม์ เขาเรียกสภาวะสังคมหรือสถานที่เป็นจริงว่าโทเปีย (topia) ส่วนความคิดที่เป็นอุดมคติซึ่งผู้ยึดถือมุ่งจะเปลี่ยนให้เป็นจริง เขาเรียกว่า "ยูโทเปีย" (Utopia) ดังนั้นเมื่อสภาพสังคมยูโทเปีย ได้ไปถึงขั้นโทเปีย ยูโทเปียของสังคมเดิมก็จะกลายเป็นโทเปียของสังคมใหม่ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องนำไปสู่สภาวะที่ดีขึ้นเสมอไป²¹

¹⁹Leo, Loubere, Utopian Socialism- Its History since 1800 (The United States of America : Belknap Publishing Company 1979) , p.1.

²⁰Davis, J.C., Utopian & The Society - A Study of English Utopian Writing 1516-1700, p.13.

²¹ปรีชา ช้างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 12-14.

คำว่า Utopia ซึ่งนักวิจารณ์หลายคนใช้เรียกสังคมอุดมคติที่วาดขึ้นโดยเสนอภาพสังคมที่มีระบบกลไกต่าง ๆ ที่สมควรจะเป็น มีหลักการ สมเหตุสมผล มีการวิเคราะห์สภาวะสังคมที่เป็นจริงเป็นพื้นฐาน มิได้เป็นการเพ้อฝันลอย ๆ นั้น ได้มาจาก หนังสือชื่อ Utopia ซึ่ง Thomas More ชาวอังกฤษเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1516 รากศัพท์ของคำคำนี้มาจากภาษากรีกโดยผสมคำว่า "U" (ไม่) กับ "Topos" (สถานที่) เข้าด้วยกัน ซึ่งแปลได้ว่า "ไม่มีที่ไหน" นอกจากนี้ คำว่า Utopia ยังเป็นคำพ้องเสียงกับคำ "eutopia" ซึ่งแปลว่า "สถานที่(ซึ่งทุกสิ่ง) ดี" อีกด้วย ถ้าเราจะรวมความหมายทั้งสองนี้เข้าด้วยกัน ก็อาจจะได้ความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า "สถานที่ที่คิดหาไม่ได้ที่ไหน" ซึ่งเป็นความหมายที่ไม่มีใครคิดได้จากภาพสังคมที่มอร์บรรยาย ในรัฐที่ชื่อว่า "ยูโทเปีย" ซึ่งไม่มีใครจริงในโลก ที่จริงแล้วจินตภาพของสังคมซึ่งสมบูรณ์ตามอุดมคติ โดยเสนอระเบียบของสังคมที่พึงมีพึงเป็นนั้น เคยปรากฏมาก่อนหน้านั้นแล้ว ที่สำคัญเป็นที่รู้จักแพร่หลาย คืองานเขียนชื่อ The Republic (4 ก่อน ค.ศ.) ของเพลโต ซึ่งผู้เขียนต้องการอธิบายทฤษฎีการเมือง (Political Theorists) ซึ่งได้รับการเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ เพลโตได้แสดงความคิดเห็นว่ารัฐบาลที่ดีที่สุดจะเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยเฉพาะการปกครองที่ดีในอุดมคติของเพลโต คือการปกครองโดยคนกลุ่มน้อยที่มีสติปัญญาและได้รับการฝึกอบรมเพื่อทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง ทรัพย์สินและสตรีถือเป็นของสาธารณะ นครแห่งนี้ไม่มีศิลปะ ไม่มีละคร ไม่มีกีฬานักกีฬา อุดมรัฐของเพลโตนั้นโดยโครงสร้างการบริหารและการปกครองแล้วมีลักษณะ เป็นแบบรัฐเบ็ดเสร็จ

อย่างไรก็ตาม ในบรรดางานที่นำภาพสังคมอุดมคติลงไม่มีเรื่องใดแพร่หลายเช่นเคยในหมู่มหาชนเกินไปกว่าเรื่อง "ยูโทเปีย" ของ เซอร์ โทมัส มอร์ (1478-1535) ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเป็นภาษาลาตินในปี ค.ศ. 1516 เนื้อหาเรื่องยูโทเปียเป็นการบรรยายภาพสังคมยูโทเปียในด้านการจัดระบบบริหารการทำงาน การประกอบอาชีพ การศึกษา กฎหมาย การศาสนา การต่างประเทศ ตลอดจนขนบธรรมเนียมของชาวยูโทเปีย มอร์เขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อต่อต้านสภาพสังคมอังกฤษในสมัยของตน รูปแบบการเขียนเรื่อง "ยูโทเปีย" เป็นแบบบทละครสนทนาเช่นเดียวกับเรื่อง "อุดมรัฐ" ของเพลโต และเป็นที่น่าเชื่อว่ายูโทเปียเป็นการเลียนแบบอุดมรัฐ แต่ขณะเดียวกันก็ได้ปรับปรุงเรื่องยูโทเปียให้ดีกว่าอุดมรัฐด้วย²² และการที่มอร์ให้ความสนใจในทฤษฎี

²²Manuel, Frank. E and Manuel, Fritzie. P, Utopian Thought in the Western World , p. 25.

การเมืองของเพลโตก็มาจากรื่องแบลก ทั้งนี้เป็นเพราะอิทธิพลความนิยมานยุคของมอร์ที่เรียกว่า เรอเนสซอง (Renaissance) คือช่วงเวลาระหว่าง 1400-1700 ยุโรปตะวันตกเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม มีการสำรวจพบดินแดนที่ห่างไกลออกไป สิ่งเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้มอร์ได้เขียนถึงดินแดนยูโทเปียอันเป็นดินแดนสมมุติซึ่งอยู่ไกลโพ้น และยุคเรอเนสซองเป็นยุคของการเกิดใหม่ทางความคิด ทางวัฒนธรรม ปรัชญาความคิดแบบมนุษยนิยมานยุคนี้จุดความสนใจของมนุษย์จากเรื่องเทพเจ้าให้หันกลับมามองตัวเองอย่างติดดิน²³ คนานยุคนี้จึงสนใจทฤษฎีการเมืองซึ่งเป็นของมนุษย์มากกว่าการเพื่อค้นหาให้เทพเจ้าช่วย มอร์จึงได้สนใจศึกษาในงานของเพลโต และอริสโตเติล เราสามารถกล่าวได้ว่าเรื่องยูโทเปียของมอร์เป็นเรื่องสำคัญในงานการเสนอภาพสังคมอุดมคติและเป็นงานลักษณะนี้เล่มแรกของสมัยใหม่ คำว่า "ยูโทเปีย" จึงกลายเป็นศัพท์บัญญัติของนวนิยายแนวสังคมอุดมคติ และเรื่องยูโทเปียของมอร์ยังคงมีอิทธิพลต่อนักเขียนในสมัยต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

หลังจากช่วงสมัยเรอเนสซองมาจนกระทั่งถึงศตวรรษ 18 ศตวรรษที่ 19 ยูโทเปียยังคงเป็นแก่นเรื่องที่มีผู้นิยมแต่งอย่างแพร่หลาย ได้แก่ The Lilliputians ของ Jonathan Swift The Happy Valley ของ Samuel Johnson Asem, an eastern Tale ของ Oliver Goldsmith An Atbrurian in America ของ William Dean Howells ฯลฯ

ในศตวรรษที่ 20 นักเขียนที่ทาานวนิยายแนวยูโทเปียมีวิวัฒนาการก้าวหน้าที่สำคัญ คือ เอช.จี.เวลล์

เอช.จี.เวลล์ (H.G. Wells : 1866-1946) เป็นนักเขียนชาวอังกฤษ ซึ่งสนใจวิทยาศาสตร์อย่างมาก ขณะเดียวกันยังให้ความสนใจในการเมือง ด้านสังคมอย่างมากเช่นกันด้วย เวลล์เขียนหนังสือหลายเรื่องเพื่อแสดงความคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติ ได้แก่ The Time Machine When the Sleeper Wakes The first Men in the Moon The World Set Free Men like Gods ฯลฯ แต่เรื่องที่สำคัญของเขาคือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมอุดมคติในยุคนิยายใหม่ได้แก่เรื่อง A Modern Utopia (1905)

²³Everett, Mendelson, Nineteen eighty-four : science between Utopia and Dystopia (Netherland : D Reidel Press, 1981), p.3.

ซึ่งมีข้อแตกต่างจากนวนิยายยูโทเปียเรื่องอื่นในยุคเดียวกันด้วยการเสนอทฤษฎีวิวัฒนาการของคาร์วินมาใช้เป็นหลักปรัชญาของยูโทเปียยุคใหม่

นวนิยายยูโทเปียที่มีชื่อเสียงและเป็นทิวาทฤษฎีวิจารณ์การนำเสนอข้อมูลด้วยศาสตร์ที่แปลกใหม่อีกเรื่องของยุคนี้คือ วอลเดิน ทู (Walden Two) ของสกินเนอร์ (B.F. Skinner) สกินเนอร์เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันและเป็นผู้ประกาศทฤษฎีวิสวการพฤติกรรม (Behavioral Engineering) สกินเนอร์เขียน วอลเดิน ทู เพื่อเผยแพร่ทฤษฎีของเขา แต่เมื่อออกพิมพ์ครั้งแรกในปี 1948 กลับถูกโจมตีอย่างหนัก เนื่องจากขณะนั้นโลกประสบความหายนะจากลัทธิฟาสซิสของมูสโสลินี และลัทธินาซีของฮิตเลอร์ รวมถึงความไม่เข้าใจหลักการวิสวการพฤติกรรมของสกินเนอร์ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นลัทธิเดียวกัน²⁴ นับว่า วอลเดิน ทู เป็นนวนิยายยูโทเปียเรื่องเด่นเรื่องหนึ่งของศตวรรษที่ 20 ซึ่งถือว่าเป็นยุคของความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การนำศาสตร์ทางจิตวิทยาโดยนักจิตวิทยาเข้ามาใช้ในการสร้างสังคมอุดมคติทำให้นวนิยายเรื่อง วอลเดิน ทู เป็นนวนิยายเรื่องสำคัญของต้นศตวรรษที่ 20 ที่น่าสนใจทีเดียว

คนไทยเองก็มีความคิดเรื่องสังคมอุดมคติ ปรากฏในคติความเชื่อและในวรรณกรรมเช่นเดียวกับโลกตะวันตกเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในอัครคัมภีร์สุตตรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระสูตรตันตปิฎกตอนพิมพ์ในภษาบาลีวรรค ๖ ได้กล่าวถึงชุมชนบุพกาลก่อนกำเนิดของสังคม ชีวิตมนุษย์สุขสบาย แผ่นดินมีข้าวสาสิ่งออกขึ้นมาเองไม่มีราไม่มีแมลง เมล็ดเป็นข้าวสาร²⁵ ตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความปรารถนาของมนุษย์ในการได้รับการตอบสนองปัจจัยสำคัญในการยังชีพ นอกจากนี้ยังมีอีกลักษณะที่เน้นให้เห็นการตอบสนองด้านสังคม เช่นกล่าวถึงชีวิตมนุษย์ในระยะแรกไม่มีกรรมสิทธิ์สะสม ข้าวขึ้นเองในตอนเช้า ตอนเย็นสัตว์ทั้งหลายก็เก็บข้าวมาบริโภค พอถึงเช้าวันใหม่ ข้าวก็สูงงอกขึ้นแทนอีก

²⁴Kumar, Krishan, Utopia and Anti-Utopia in Modren Times , p.2.

²⁵ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย

(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523), หน้า 107.

ใน ไตรภูมิพระร่วง มีข้อความกล่าวถึง อุตตรกฐทวีป อยู่ทางเหนือของขมภูทวีปเป็น
ดินแดนแห่งความบรมสุข

ด้วยอิทธิพลของพุทธศาสนาและอารยธรรมอินเดีย ผู้วิจัย "ฝัน" ถึงรัฐอันอุดมคติ
ไว้รัฐหนึ่ง ชื่ออุตตรกฐทวีป รัฐนี้อยู่ทางเหนือของขมภูทวีป มีคุณลักษณะที่น่าสนใจ
มากมาย เช่นคนอายุยืนถึง 1,000 ปี ไม้รู้จักฆ่าสัตว์ ไม้รู้จักลักทรัพย์²⁶

และใน ไตรภูมิพระร่วง นี้เอง มีข้อความว่า

"ผู้ใดปรารถนาถึงทิพย์สมบัติ บัดบรมกษนิพพานให้สดับนิพระไตรภูมิภณนี้
ด้วยทานบุญบำรุงด้วยใจศรัทธาอย่าได้ประมาณสักอันไว้ จะได้พบได้ไหวได้ฟัง
แต่พระศรีอารียเจ้าอันเสด็จอุบัติในอนาคตกาลนั้นแล"²⁷

คนไทยแต่โบราณคุ้นเคยกับ "สมัยพระศรีอารีย" เป็นอย่างดีและมีความปรารถนาที่จะ
อยู่ให้ทัน "สมัยพระศรีอารีย" นี้ เพราะเชื่อกันว่าเป็นสมัยของความบริบูรณ์พลสุขอย่างเต็มที่
ตามคติของคนไทยเราถือว่า พระศรีอารียหรือพระศรีอารยะเมตไตรยเป็นพระ
รพธิสัตว์องค์หนึ่ง จะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ในภัทรกัลป์ หนังสือ "มาลัย
เทพนิทาน" ของนายมี รุททอง เล่าเรื่องสมัยพระศรีอารียไว้ว่า

"ครั้งนั้นชาวขมภูทวีปก็มั่นคงบริบูรณ์หนักหนา หวังน้ำนมแม่น้ำใหญ่ที่มีกระแสน้ำ
ไหลขึ้นข้างหนึ่งไหลลงข้างหนึ่ง เต็มเปี่ยมเพียงฝั่งไม้พอร่องไม้สั้น อยู่อย่างนั้น
เสมอ ดอกบัวต่าง ๆ ชนิดก็ผลิดอกเป็นนิจกาล บ้านก็อยู่ใกล้ ๆ กันพอ

²⁶ชลธิรา กลัดอยู่, วรรณคดีปวงชน (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ สโมสรนิสิต
จุฬาลงกรณ์, 2517), หน้า 17.

²⁷เจือ สตะเวทิน , วรรณคดีพระพุทธศาสนาเล่ม 1 (กรุงเทพฯ : องค์การ
ครุสสภา, 2514), หน้า 27.

ไว้กับถึงกันได้ ปราศจากโรคผู้ร้าย บริบูรณ์ไปด้วยนาและข้าวปลา อาหารขนม
 นมเนย ครั้งนั้นตัวเมียมิได้รู้จักทะเลาะวิวาทกันเลย บุรุษก็เสวยสมบัติไม่ต้องทำ
 ไร่ ไร่นา ค้าขาย สตรีก็ไม่ต้องทอทูกปั่นฝ้าย ผ้าที่จะนุ่งจะห่มก็ล้วนแต่เป็นของทิพย์
 อามาตย์ราชเสนา พระมหากษัตริย์จะตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม มิได้เบียดเบียน
 อาณาประชาราษฎร์ให้เดือดร้อน มิได้มีความกริ้วโกรธถือโทษลงพระราชอาญา มี
 พระทัยรักใคร่กรุณาแก่ประชาชน กากับนกเค้า แมวกับหนู งูกับพังพอน เสือกับเนื้อ
 ก็จะไม่เผื่อเมตตาจิตต่อกัน มิให้เบียดเบียนกัน คนานครั้งนั้นมีเครื่องอุปโภคบริโภค
 สมบูรณ์ทุกอย่าง แผ่นดินก็ราบเรียบเป็นหน้ากลอง ไม่มีหลักต่อเสี้ยนหนาม คนทั้งปวง
 มีรูปร่างสวยเหมือนกันหมด ไม่มีคนบึ้ง คนบ้า ทุพพิก ขาดอด ง่อยเบลีย
 เสียเลย ปราศจากโรคพยาธิเบียดเบียนเห็นกัน เข้าก็มีจิตเมตตา กัน คนครั้งนั้น
 ล้วนแล้วแต่ตั้งอยู่ในความสันโดษ บุรุษก็มีภรรยาแต่ผู้เดียว สตรีก็มีสามีแต่ผู้เดียว
 บุรุษก็มีดวงประเวณีภรรยาผู้อื่น สตรีก็มิได้มีผู้ คนครั้งนั้นมีความสุขมาก ไม่ต้อง
 ท้ามาหากิน บริโภคแต่เครื่องทิพย์ มีกิจอยู่แต่จะนั่งนอน พังแต่เสียงอันเป็นทิพย์
 ไพเราะยิ่งนักหนา กษัตริย์ พรหมณ์ คฤหบดี แต่ล้วนมีเคหสถานบ้านเรือนทรัพย์
 สมบัติเหมือนกันหมด ไม่มีคนกำพร้าอนาถา ไม่มีคนเข็ญใจไร้ทรัพย์ จะได้วิวาท
 พุ่มเถียงกัน ช่วงชิงเอาที่ บ้านที่ เรือนไร่นาช่างม้ารถกระบือแก่กันนั้นไม่มีเลย"²⁸

วรรณกรรมที่มีกล่าวถึงสังคมอุดมคติที่จัดเป็นสังคมยูโทเปีย นั้นเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก
 ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 นี้ ซึ่งเป็นสมัยที่ประเทศไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญไปพร้อม
 กับสถานการณ์โลกด้วยประเทศไทยที่มีการปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาตลอดได้ถูก
 ปฏิวัติให้มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กลุ่มผู้นำ
 ปฏิวัติซึ่งเรียกตนเองว่า "คณะราษฎร" ได้เข้ายึดอำนาจเมื่อ พ.ศ. 2475 ความที่ไม่เคยชิน
 กับระบอบการปกครองแบบใหม่มีผลให้การเมืองไทยไม่ราบรื่นอยู่เป็นระยะ เราอาจกล่าวได้ว่า
 ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นแรงบันดาลใจอย่างหนึ่งให้นักคิด นักวิชาการวาดหวังถึงระบบ

²⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-44.

การปกครองที่ดีที่จะสร้างความสงบสุขและเจริญก้าวหน้าให้แก่คนสังคม ดังเช่นนโยบายเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นต้น นโยบายของท่านมาจากความคิดการวางรากฐานเศรษฐกิจให้กับสังคมไทยในยุคการปกครองใหม่ ความคิดและความคาดหวังถึงสังคมอุดมคติเป็นธรรมชาติของนักคิดผู้มีจิตสำนึกทางสังคม ด้วยเหตุนี้เอง ความฝันของนักอุดมคติ หรือชื่อนวนิยายว่า เมืองนิมิตร ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ จึงถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2487 เมืองนิมิตรนับว่าเป็นนวนิยายที่เสนอแนวเรื่องสังคมอุดมคติที่มีอยู่เพียงไม่กี่เรื่องในวงนวนิยายไทย โดยเฉพาะเป็นสังคมอุดมคติที่ได้รับอิทธิพลและการเสนอแนวคิดแบบตะวันตก ซึ่งคิดกับสังคมอุดมคติของไทยแต่เดิมที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง หรือในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ได้ชี้แจงจุดประสงค์การประพันธ์เรื่องเมืองนิมิตรไว้ว่าเพื่อชี้แนวทางปฏิบัติของระลอกอนาคต และตำหนิลักษณะที่นิยมว่าเป็นข้อบกพร่องในระบอบการเมืองของโลกปัจจุบัน ดังนี้

ข้าพเจ้าเขียนเพื่อชี้แนวระลอกอนาคตแก่คนหนุ่มสาว แต่ข้าพเจ้ากลับได้รับความนิยมจากนักวรรณคดี และนักศึกษาอาวุโส อุปสรรคขวางหน้าระหว่างหนังสือนี้กับคนหนุ่มก็คือความรักชาติอย่างก้าวร้าว (Aggressive Patriotism) กับความแค้นและสิ้นของสายตาที่มองดูโลก สิ่งเหล่านี้เท่านั้นที่นักศึกษาชั้นอาวุโสต้องร่วมมือแก้อุปสรรคเพื่อช่วยให้สยามได้เจริญเร็วตามนโยบายของ UNESCO พระสยามเทวาธิราชทรงฝากงานนี้ไว้แก่ผู้อ่านความฝันของนักอุดมคติทุกท่าน

(เมืองนิมิตร, หน้าคานา)

ด้วยเหตุนี้ เมืองนิมิตร จึงเป็นนวนิยายสะท้อนและบันทึกทรรศนะของนักประพันธ์ผู้ผ่านช่วงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ในการรับระบอบการปกครองใหม่ในขณะนั้นของไทยคือระบอบประชาธิปไตย เหตุการณ์ในเรื่อง เมืองนิมิตร จึงมีทั้งส่วนที่บันทึกเหตุการณ์ในสังคมไทยบางส่วน และส่วนที่แสดงวาดหวังถึงสังคมไทยในอุดมคติของผู้ประพันธ์เอง เราอาจกล่าวได้ว่า เมืองนิมิตร เป็นวรรณกรรมสำคัญของไทยในการเสนอแนวความคิดแบบสังคมอุดมคติ จึงนับเป็นนวนิยายเรื่องเด่นที่สมควรศึกษาของไทย เรื่องหนึ่ง

จากตัวอย่างนวนิยายแนวสังคมอุดมคติในต้นศตวรรษที่ 20 ที่ยกมาได้แก่ อะ โรมเดิร์น ยูโทเปีย เรื่อง เมืองนิมิตร เรื่อง วอลเดิน ทู ได้แสดงให้เห็นว่าในช่วงศตวรรษที่ 20 นวนิยายแนวสังคมอุดมคติยังเป็นแนวที่นักประพันธ์นานาชาตินิยม ว่าจะจะเป็นทางโลกตะวันตกหรือโลกตะวันออก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นทฤษฎีในการมองปัญหาขั้นพื้นฐานของมนุษย์โลกว่ามีความเป็นสากลหรือแตกต่างกันในลักษณะใดบ้าง และมีปัจจัยอะไรเป็นสิ่งที่สนับสนุนความเหมือนหรือแตกต่างกัน นวนิยายแนวสังคมอุดมคติจึงยังคงเป็นนวนิยายสำคัญที่น่าสนใจในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไปอีก

ข้อสมมุติฐาน

แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมอุดมคติเป็นแก่นเรื่องสากล (Universal theme) คือเป็นเรื่องที่ข้ามพรมแดนของภาษา วัฒนธรรม ยุคสมัยและเป็นความปรารถนาใฝ่ฝันของบุคคลต่าง ๆ ที่มีความต้องการคล้ายคลึงกัน ดังนั้นการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อค้นหาแนวความคิดร่วมของผู้ประพันธ์ที่ใช้แก่นเรื่องสังคมอุดมคติจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการร่วมกันของมนุษยชาติได้ อย่างไรก็ตาม นักเขียนในฐานะปัจเจกชนย่อมเสนอเนื้อหาของสังคมอุดมคติแตกต่างกันไป เพราะความแตกต่างด้านชีวประวัติส่วนตัว หรือสภาพสังคมที่นักเขียนมีชีวิตรอยู่

ขอบเขตของการศึกษาวิเคราะห์

ในการศึกษาได้เลือกวิเคราะห์นวนิยายแนวสังคมอุดมคติ 3 เรื่องคือ อะ โรมเดิร์น ยูโทเปีย (A Modern Utopia) ของเวลส์ (H.G.Wells, ค.ศ. 1905) เรื่อง เมืองนิมิตร ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ (พ.ศ. 2487, ค.ศ. 1944) และเรื่อง วอลเดิน ทู (Walden Two) ของสกินเนอร์ (B.F. Skinner, 1948)

ลักษณะสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษานวนิยายทั้ง 3 เรื่องเพราะ ความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมและสังคมของผู้เขียน เป็นการเปรียบเทียบนวนิยายของอังกฤษ ไทยและอเมริกา แต่ความแตกต่างนี้ไม่ได้เป็นเอกเทศโดยสิ้นเชิง ในความแตกต่างยังมีบริบทสำคัญที่ร่วมกันอยู่คือช่วงสมัยเวลาแห่งศตวรรษที่ 20 ตอนต้น ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญ 2 ประการได้เกิดขึ้นคือด้าน

การเมืองเป็นช่วงที่ลัทธิชาตินิยมกำลังแพร่หลายไปทั่วโลก ส่วนด้านวิทยาการนั้นเป็นยุคที่วิทยาศาสตร์กำลังเฟื่องฟูโดยเฉพาะทฤษฎีวิวัฒนาการ (Theory of Evolution) ของชาร์ล คาร์วิน (Charles Darwin) และจิตวิทยา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เองจึงเป็นข้อที่น่าสนใจศึกษาว่าวรรณกรรมประเภทเดียวกันแต่แตกต่างกันโดยความเป็นปัจเจกชนของนักเขียนจะมีผลกระทบต่อรูปแบบของงานแตกต่างกันไป เช่น เวลส์เป็นนักวิทยาศาสตร์และนักปราชญ์ รูปแบบสังคมของเวลส์จะเน้นความคิดของนักปราชญ์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ ส่วนสังคมวอลเติน ทุ เป็นสังคมของนักจิตวิทยาบทบาทเด่นจึงเป็นของนักจิตวิทยา ขณะที่ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลเป็นนักการเมืองความคิดก้าวหน้าซึ่งยอมรับทั้งศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ทั้งจิตวิทยา และยังยอมรับอิทธิพลความคิดจากเวลส์ แต่งานเขียนเรื่อง เมืองนิมิตร เป็นของโลกตะวันออก ขณะที่เรื่อง อะ โรมเดิร์น ยูโรปเปีย และ วอลเติน ทุ เป็นความคิดของคนตะวันตก รูปแบบสังคมอุดมคติในนวนิยายทั้ง 3 เรื่องนี้จึงต้องมีรูปแบบที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน ความน่าสนใจจึงอยู่ที่การศึกษาริยายถึงเหตุและผลของความแตกต่างนี้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาปัจจัยสำคัญที่ทำให้ให้นักเขียน คือ เอช.จี. เวลส์ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ และปี. เอฟ. สกินเนอร์สร้างสังคมอุดมคติ และศึกษาแนวความคิดร่วมในการสร้างสังคมอุดมคตินี้
2. ศึกษาเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นความเป็นแก่นเรื่องสากล (Universal theme) ของนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติทั้ง 3 เรื่อง

ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

1. ค้นคว้าวิเคราะห์เรื่องอะ โรมเดิร์น ยูโรปเปีย เรื่องเมืองนิมิตร เรื่องวอลเติน ทุ
2. เปรียบเทียบกลวิธีในการสร้างสังคมอุดมคติจากนวนิยายทั้ง 3 เรื่อง
3. เปรียบเทียบแนวความคิดในการสร้างสังคมอุดมคติในด้านรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา
4. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผู้วิจัยคาดหวังว่า การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติ ในเรื่อง อะโหมเคิร์ช ยูโรปเปีย เรื่องเมืองนิมิตร เรื่องวอลเติน ๗ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ลักษณะแก่นเรื่องสากล (Universal theme) ความแตกต่างกันด้านวัฒนธรรมและอัตวิสัย ของนักเขียนอาจมีผลให้แนวความคิดบางประการแตกต่างกัน แต่ก็ยังมีสิ่งที่เป็นแนวความคิดร่วม และสิ่งนี้เองจะสะท้อนปัญหาาร่วมกันของมนุษยชาติ

นอกจากนี้เมื่อนักเขียนยังเป็นผลผลิตทางสังคม งานเขียนของเขาย่อมหนีไม่พ้นอิทธิพล ของสังคม ดังนั้นแม้นักเขียนจะสร้างภาพสังคมอุดมคติที่แตกต่างจากสภาพความเป็นจริงของสังคม เดิม แต่ก็ก็เป็นเพียงผลความไม่พึงใจสภาพสังคมเดิมที่เป็นอยู่จริง การศึกษานวนิยายแนวสังคม อุดมคติจึงเป็นการศึกษาปัญหาสังคมตามทัศนะของนักเขียนท่านนั้น ๆ ด้วย ดังนั้นการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้นอกจากจะได้ประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบการใช้แนวความคิดร่วมของนักเขียนต่าง ชาติกันแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในแง่ของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย